

16. ve 17. Yüzyıl Osmanlı Eserlerinde Gemi Adları Üzerine

Ümit EVCİ

Öğr. Gör., Kırıkkale Üniversitesi

umitevci@kku.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-4406-292X>

Makale Başvuru Tarihi : 06.02.2025

Makale Kabul Tarihi : 10.03.2025

Makale Yayın Tarihi : 25.03.2025

Makale Türü: Araştırma Makalesi

DOI: 10.5281/zenodo.15071199

Özet

Anahtar

Kelimeler:

Denizcilik, Türk
Denizcilik Tarihi,
Gemi, Osmanlı
Devleti.

Türk denizciliği, Hazar ve Karadeniz kıyılarında başlayan denizcilik faaliyetleriyle tarih sahnesine çıkmıştır. Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden Türklerin üç tarafı denizlerle çevrili bir coğrafyada denize ve denizciliğe olan ilgileri daha da artmıştır. Malazgirt Savaşı'ndan sonra kurulan Anadolu Selçuklu Devleti'nin Marmara kıyılarında bir tersane kurup Akdeniz ve Ege'ye açılmasıyla gelişen denizcilik, Osmanlı Dönemi'nde altın çağını yaşamıştır. Osmanlı'nın genişleme politikaları, donanma gücü, gemi donanımları ve gelişimi, denizcilik teknolojileri ve ilerleyişi Türklerin denizlerdeki hakimiyetini pekiştirmiştir. XV. ve XVI. yüzyıllar Osmanlı'da denizciliğin zirvede olduğu dönemlerdir. Fakat XVI. yüzyılın sonlarına doğru Duraksama Dönemi'ne girdiği görülmektedir. Bu çalışmada XVI. ve XVII. yüzyıl Osmanlı Dönemi denizciliğinin Barbaros Hayreddin Paşa Gazavâtname'si ve Zeyli, Kitab-ı Bahriye, Lütfi Paşa ve Tevârih-i Âl-i Osman, Mir'âtü'l-Memâlik, Târih-i Âl-i Osmân Matrakçı Nasuh, Şikârî Karamannâme, Anonim Tevârih-i Âl-i Osman, Kemal Paşa-zâde Tevârih-i Âl-i Osman, Evliyâ Çelebi Seyahatnamesi ve Tuhfetü'l-Kibâr fi Esfâri'l-Bihâr adlı eserlerine yansıyan gemi türleri adları tespit edilmiş ve her bir eserden örnek cümleler çalışmaya aktarılmıştır.

On Ship Names in 16th and 17th Century Ottoman Artifact

Abstract

Keywords:

Maritime, Turkish
Maritime History,
Ship, Ottoman
Empire

Turkish maritime history emerged with the naval activities that began along the shores of the Caspian and Black Seas. The Turks, who migrated from Central Asia to Anatolia, increased their interest in the sea and maritime activities as they settled in a geography surrounded by seas on three sides. Maritime advancements, which developed with the establishment of the Anatolian Seljuk State after the Battle of Manzikert, continued with the construction of a shipyard on the shores of the Marmara and the expansion into the Mediterranean and the Aegean. During the Ottoman period, Turkish maritime history reached its golden age. The Ottoman Empire's expansion policies, naval power, ship equipment and development, maritime technologies, and advancements solidified Turkish dominance at sea. The 15th and 16th centuries were the peak periods of Ottoman maritime power. However, by the late 16th century, the empire entered the Stagnation Period. In this study, ship types mentioned in 16th and 17th-century Ottoman maritime history have been identified based on the works Gazavâtname and Zeyl by Barbaros Hayreddin Pasha, Kitab-ı Bahriye, Lütfi Pasha and Tevârih-i Âl-i Osman, Mir'âtü'l-Memâlik, Târih-i Âl-i Osmân by Matrakçı Nasuh, Şikârî Karamannâme, Anonymous Tevârih-i Âl-i Osman, Tevârih-i Âl-i Osman by Kemal Paşa-zâde, Seyahatname by Evliya Çelebi, and Tuhfetü'l-Kibâr fi Esfâri'l-Bihâr. Each ship type has been identified, and example sentences from these works have been included in the study.

1. GİRİŞ

Orta Asya’da yaşayan Türklerin açık denizlere kıyısının olmaması sebebiyle deniz ve denizcilikle ilgilenmedikleri düşüncesi yaygındır. Türklerin deniz ve denizcilik ile tanışmasını Malazgirt Savaşı’ndan sonra kurulan Anadolu Selçuklu Devleti’nin tersane kurmasıyla sağladığı düşünülmektedir. Halbuki Türkler ‘teñgiz’ adını verdiği nehirlerden geçmişler ve okyanus anlamına gelen ‘taluy’ sözünü kullanmışlardır. Oğuz destanın içinde ise Oğuzların sal ve kayık yaptığına dair bilgiler yer almaktadır. ‘‘Oğuz bu işte savaş ve mücâdelenin fayda vermeyeceğini anladı. Döndü ve büyük bir ırmağa geldi. Askerin bir kısmı bunu **gemi** ve **sallara** binerek, bir kısmı da yüzerek geçtiler.’’ Divânu Lügâti’t-Türk ‘te ‘eşyek ayur; başım bolsa **sondırıda** suw icgey men’’ Eşek der ki, 'başım esen olacaksa, deniz suyu bile içerim. ‘‘**tering teñgiz**’’ derin deniz anlamına gelen kelimeler de eserde görülmektedir.¹ Kutadgu Bilig’de ‘‘Ölüm uçsuz bucaksız bir **denizdir**; iyice dikkat edersen, dipsiz bir çukurdur. Evlenen kimseyi bir **gemiye** binmiş farzet, **gemiye** binen kimse denize açılır.’’ cümlelerinde de görüldüğü üzere Türklerin daha önce de deniz ve denizcilikle ilgilendiği görülmektedir (Ögel, 1995: 20-21; Togan, 1982: 25; Arat, 1959: 1140-3386).

Malazgirt zaferinin ardından Anadolu’nun Türkleşme süreci hız kazanmış, 1085 yılında İzmir ve çevresini ele geçiren Çaka Bey, denizlerde Türkler adına ilk önemli girişimleri başlatan kişi olmuştur. Ardından Selçuklular, Alanya ve Sinop’ta bir tersane inşa ederek Akdeniz ve Karadeniz’e yönelik donanma faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Selçuklulardan sonra Çandaroğulları, Aydınoğulları, Menteşe, Saruhan, Karasi gibi beylikler Anadolu’da siyasi birliğin bozulmasına neden olsalar da denizlerde kendilerini göstermiş ve zaman sonra Osmanlı donanmasının altyapısını oluşturmuşlardır (Turan, 1993: 83-89; Merçil, 2015: 106-109; Cahen, 1988: 7).

Osmanlı Devleti kuruluş döneminde Orhan Bey’in Karesi Beyliğinin topraklarını alana kadar donanmaya sahip değildir. Karesi Beyliğinin denizcilikte gelişmiş olması ve tersanelerinin varlığı bir süre sonra Gelibolu tersanesinin kurulmasıyla Osmanlı’nın deniz gücünü oluşturmaya başlamıştır (Emecen, 1996: 87-87; Gencer, 2001: 6-7). Yıldırım Bayezid, 1399’daki İstanbul kuşatmasında Gelibolu tersanesinde hazırlattığı gemilerle hem karadan hem denizden harekete geçmiştir. Çanakkale Boğazı’nda Cenevizlilerle yaptığı deniz mücadelesinde başarılı olup Cenevizlilerin çekilmesini sağlamıştır. Bu savaş Osmanlı donanmasının tarihte batıyla yaptığı ilk mücadele olarak yer almaktadır. Venedik ve Cenevizlerle olan mücadeleler, antlaşmalar ve dostluk ilişkileri Osmanlı donanmasının hem denizcilik tecrübesini hem de gemi teknolojisini geliştirmesine katkı sağlamıştır (Uzunçarşılı, 1988: 288). II. Murat Osmanlı’nın donanma gücünden daha çok yararlanmıştı. Akdeniz’de Venediklilere ait adaları ve Selanik’i kuşatmış Karadeniz’de ise Trabzon Rum İmparatorluğuyla denizde mücadele etmiştir. Fatih Sultan Mehmet’e kadar olan dönemlerde Osmanlı donanmasının faaliyetleri kendi kıyılarını ve limanlarını korumakla sınırlı olmuştur (Uzunçarşılı, 2020: 390-391). Fatih Sultan Mehmet’in öncelikli hedefi İstanbul’du. Bunun için güçlü ve büyük bir donanmaya ihtiyaç vardı. Gemicilerin ve mürettebatın da yetişmiş olması gerekiyordu. Bütün çalışmalar bu temelde olup hedefler bu doğrultuda çizilmiştir. Eski gemilerin tamir ettirilip yenilerinin yaptırılmasıyla donanma gücü artırılmıştır. Karadeniz’i Türk gölü haline getirmeyi amaçlamış ve Amasra, Sinop ve Trabzon Rum İmparatorluğu ve son olarak da Kırım seferine çıkarak önemli bölgeleri almıştır. 1475’te Karadeniz’i Türk gölü haline gelene getiren Fatih Sultan Mehmet Akdeniz’e yönelmiştir (Uzunçarşılı, 1988: 473-474; Dukas, 1956: 164-165; Bostan, 2007: 16; Demir, 2015: 25). Osmanlı donanmasının açık denizlerde Venediklilerle savaşacak yetkinlikte bir denizciliği ve gemi teknolojisi yoktur fakat II. Bayezid Doğu Akdeniz’de tersane ve gemi teknolojisinde yenilikler yaparak donanmaya güç katmıştır. 1499-1503 Venedik savaşı Osmanlı donanmasının artık kendi limanlarını korumaktan öte açık denizlerde de mücadele edebilecek düzeye geldiğinin göstergesidir. II. Bayezid, Karadeniz’de ticaret limanı olan Kili ve Akkırman’ı topraklarına katıp Akdeniz’de İnebahtı, Modon, Koron ve Navarin bölgelerini alarak üstünlük kurmuştur (İnalçık, 2000: 54-55; Bilge, 2015: 56-57; İnalçık, 2013: 139; Bostan, 2007: 22). Yavuz Sultan Selim ise kara ordusunun ne kadar önemli olduğunu bilse de Safevi seferi esnasında donanmanın da gerekli olduğunu farkedip tersaneleri genişleterek Mısır seferi için gemi yapımı emrini vermiştir. Hem karadan hem de denizden donanma desteğiyle kuşatılan Mısır fethedilmiştir. Hindistan

¹ Metin için bkz. DLT s. 216-403-497

Doğu ticaretini canlandırmak ve güvenliğini sağlamak için Kızıldeniz’de filo inşasını başlatmıştır. Rodos’u almak için hazırlıklara başlayan Selim’in vefatıyla Rodos seferi yarıda kalmış Kanuni Sultan Süleyman ise bu seferi tamamlayarak Rodos’u fethetmiştir (Gencer, 2001: 12-14; Özbaran, 2011: 82-91; Bostan, 2007: 25-26). Kanuni Dönemi’nde ise Batı Akdeniz’de mücadeleler devam etmiştir. Bu dönemde Kaptan-ı Derya olarak atanan Barbaros Hayreddin Paşanın hizmetleri neticesinde Akdeniz Türk gölü olmuştur. Hayreddin Paşa, gemi mühendisliği ve inşası konusunda yenilikler yapmış ve eksiklikleri gidermeye çalışmıştır. Atılan yenilik adımları sonucunda Cezayir ve Tunus Osmanlı toprağına katılmıştır. Venedik’e ait adalar fethedilmiştir. Bu sebeplerden dolayı Venedik, Ceneviz, İspanya, Portekiz gibi kuvvetler bir olarak Haçlı donanmasını oluşturmuş Preveze Kalesi’ni kuşatmıştır. Hayreddin Paşa büyük bir filoyla girdiği bu mücadelede Haçlı donanmasını bozguna uğratmıştır. Cihad-ı Ekber olarak anılan bu zafer ülkede şenliklerle kutlanmıştır (Bostan, 2007: 26-27; Bunes, 1999: 392-396). II. Selim zamanında Tunus ve Kıbrıs’ın alınmasıyla artık Osmanlıların denizlerde yenilmez olduğuna inanılmaya başlanmıştır. Kıbrıs gibi stratejik bir bölgenin alınması Papa’yı harekete geçirmiştir. Venedik ve İspanya’nın katıldığı haçlı donanması oluşturulmuştur. İnebahtı’da yapılan savaşta Osmanlı donanması yenilgiye uğratılmıştır. Haçlı ittifakının gemileri Osmanlı gemilerine göre daha teknolojik ve güçlü olduğundan kürekli gemilerin sonu yelkenli gemilerin başlangıcı olmuşlardır (Sancar, 2006: 173-182; Gencer, 2001: 22). XVII. yüzyıl Osmanlı denizciliğinde ise Avrupa’daki teknolojik ilerlemelerin takip edilmemesi, niteliksiz deniz personeli, denizcilikten anlamayan kimselerin Kaptan-ı Derya makamına getirilmesi ve Anadolu’da yaşanan Celâli isyanlarından dolayı sönük bir dönem görmekteyiz (Gencer, 2001: 22-23; Sancar, 2006: 184-193).

Osmanlı donanması XV. yüzyılın sonlarına doğru gittikçe güçlenmiştir. Osmanlı Devleti denizde Venedik ve Ceneviz gibi deniz gücü kuvvetli ülkelerin tecrübelerinden ve teknolojisinden faydalanarak kendini geliştirmiştir. Donanmanın gücü gelişmiş gemiler ve denizde uzman olan personelden gelmektedir. Osmanlı donanmasında gemiler kürekli ve yelkenli olarak ikiye ayrılmıştır. XVII. yüzyılın sonlarına kadar uzun bir süre *çektiri* olarak bilinen hem kürekli hem yelkenli gemiler donanmanın temelini oluşturmuştur. XVII. yüzyılın sonlarında ise kalyon yapımı yaygın hale gelmiştir (Sancar, 2006: 45; Uzunçarşılı 2020: 455; Bostan-Özbaran, 2009: 269-270).

2. İNCELEME VE BULGULAR

Çalışmamızın amacı olan XVI. Ve XVII. yüzyıl eserlerinde Barbaros Hayreddin Paşa Gazavâtnameşi ve Zeyli, Kitab-ı Bahriye, Lütfi Paşa ve Tevârih-i Âl-i Osman, Mir’âtü’l-Memâlik, Târih-İ Âl-i Osmân Matrakçı Nasuh, Şikâri Karamannâme, Anonim Tevârih-i Âl-i Osman, Kemal Paşa-zâde Tevarih-i Âl-i Osman, Evliyâ Çelebi Seyahatnamesi ve Tuhfetü’l-Kibâr fi Esfâri’l-Bihâr adlı eserlerde sözü edilen gemi türleri adların dil malzemesine faydalı olacağı düşünülerek taranmış ve uygun örneklerle yansıtılmıştır.

Ağrıbar

Tek direkli yelkenli gemilerdir. Nakliye amaçlı kullanılmışlardır (Beydiz, 2008: 68).

İttifâk bir gün yine subh vaktinde gördi kim bir ağrıbâr çıka geldi (BH, s. 237).²

Ol limana iskandil ile küçük ağrıbar gemicükler girür (SN, 1cilt, s. 319).

At Gemisi

Fatih Sultan Mehmet döneminde atları taşımak için kullandıkları baş ve kış tarafında çitalı rampalar olan gemilerdir. İstanbul, Lapseki, Çardak ve Gelibolu arasında orduyu malzemesiyle birlikte taşımıştır (Beydiz, 2008: 51).

² Eserlerden alınan örnek cümlelerin imlasında herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Eserlerden bire bir aktarılmıştır.

*Paşa[-yı kişver-küşâ] dahi kadırğa ve **at gemisi** ve göke ve mavna aksâmından üç yüz gemi donadup zahîre ve esbâbın ihzâr ve yeniçeri ve azabın âmâde edüp huzûr-ı hümâyûna vardı (TK, s. 93).*

At Kayıkları

Baş ve kış tarafı hayvanların kaymaması için rampalıdır. İki baş ve iki kıçta olmak üzere dört küreklidir (Uzunçarşılı, 1988: 457).

*Ve Koca Mustafâ Paşa'yı cümle azebistân askeriyle Okmeydânı ensesinde Levend Çiftliği nâm mahalde mukaddemâ elli pâre kadırğa ve elli pâre **at kayıkları** koyah-ı hıyâbân içre âmâde idi (SN, 1. Cilt, 40).*

*Ammâ şimdi bu iskeleden iki günde iki yüz pâre **at kayıklarıyla** muvâfik eyyâm-ı müsâ'id ile karşı tarafa geçilüp...(SN, 3. Cilt, 7).*

Barça

Osmanlı donanmasında XVI. yüzyıl başlarına kadar savaş gemisi olarak kullanılmış daha sonraları ise nakliye amaçlı kullanılmaya devam etmiştir. Üç direkli yelkenli gemilerdir (Bostan, 2010, s. 141; Beydiz, 2008: 67).

*Anda yata meğer kim anda küffâr-ı hâk-sâr gemülerinden üç pâre kalyon ve bir pâre **barça** varımış (BH, s. 99).*

***Barçalar** varurlar, ol adacuka balamar bağlarlar (KB, 3. Cilt, s. 981).*

*Amma zikr olan Reşid Burcu denizden bir **barça** yelkene benzer (KB, 4. Cilt, s. 1511).*

*Ve bu yılda İspanya kralı Ulun mel'ün seksen pâre kadırğa ile iki yüz **barça** vakrule ve kalyate ve kayak ve'l-hâsıl beş yüz pâre gemiler tonadub zemin mağribde olan Cezâyire gıtdiler (LPT, s. 295).*

*Meşelâ bacaloşkalar, **barçalardan** nebtiz gibi geçüp ve şâykalar 'azîm pencereler açup anlar dağı küleklerden darda ile kadirğaları geriye döndürüp ve üstümüze avuç kayasın yağmur gibi gönderüp...(MM, s. 81).*

*Badaluşkalar **barçalardan** nebtiz gibi geçüp ve şaykalar azîm pencereler açardı (TK, s. 143).*

*Ve bu karavanalardan mâ'adâ yedi yüz **barça** ve galyon ve pink ve burtun ve şitiye ve şayka ve kara[mür]sel ve'l-hâsıl bu makûle yedi yüz pâre pür-silâh keştîlere mühimmât ve cebehâne ve sâ'ir levâzımâtı ile leb-ber-leb asker doldurup yedi yüz pâre gemiye cümle taraf-ı pâdişâhîden kirâları verilüp hâzır-bâş oldular (SN, 1. cilt, s. 118).*

*Ve limanına iki yüz **barça** ve galyon ve karaka ve kadırğa sığar liman-ı kebîrdir (SN, 5. Cilt, s. 243).*

*Alaman denizinde üç bin pâre galyona ve **barçaya** ve karaka gemilere mâlikdir (SN, 6. Cilt, s. 208).*

*Bu liman-ı cây-ı emân şarkdan garba tûlânî yüz mîl mesâfe olan körfez-i tavîlin garbîsi nihâyetinde bir liman-ı azîmdir kim on bin pâre **barça** ve galyon ve karavana ve filipot ve pink ve şitiye ve polaka ve karaka ve burtun ve potaç ve şayka ve karamürsel ve zarbina ve çekeleve ve kadırğa ve galyeta ve mavuna ve başdarda nâm gemiler alır bir liman-ı azîmdir (SN, 8. Cilt, s. 64).*

Başarda/Başdarda

Küreklî gemiler sınıfında kadırgalardan sonra en önemlisi olan başarda, kadırgalardan büyük mavnalardan da uzundur. 26-36 oturaktan oluşan gemilerdir. XVI. yüzyılın ilk dönemlerinde donanmada aktif kullanıldığı bilinmektedir. Rodos kuşatmasında da otuz beş başarda donanmaya

destek sağlamıştır. Büyüklüklerine göre donanmada Orta Başlarda, Paşa Başlarda ve Başlarda-i Hümayûn olarak üçe ayrılmıştır (Beydiz, 2008: 47; Bostan, 2010: 107-108).

Cem'an altmış bir pâre başlarda ve kadirğa tamâm oldu ve on sekiz pâre dahi Cezâir'den gelmiş idi (BH, s. 284).

...muḳaddemâ Mısr Ḳapudânı Pîrî Big Bender-i Süveys'den otuz miḳdârı başlarda ve ḳadirğa ve ḳalita ve ḳalyon ile çıkup Ḳulzüm-i 'Arab'dan ya'nî Baḫr-i Aḫmer'den Cidde'ye uğrayup... (MM, s. 73).

Malta gazâsına niyyet edüp beş yüz pâre kadirğa binâ olunmak fermân olunup iki aded kara mavunalar ve bir başlarda-i azîm binâ olunmuşdur (SN, 1. Cilt, s. 99).

Tershânenin her gözünde birer kadirğa bodostaması kurup haftada birer kadirğa binâ olunmağa mübâşeret olunup bir başlarda-i hümayûn ve on aded kara mavunalar inşâ olunup Tershâne-i âmire âdem deryâsı oldu (SN, 2. Cilt, s. 73).

Piyâle Paşa Bâğçesi'ne ve Kamışlı buruna gıgırup pâdişâhın başdardasının kayalığından ve solundan deryâyı Galata handakı gibi açarak talattum-ı deryâ ederek gülleler geçüp karaya çıkup dağları ve bâğları âlân u tâlân ederdî (SN, 5. Cilt, s. 146).

Bu liman-ı cây-ı emân şarkdan garba tûlânî yüz mîl mesâfe olan körfez-i tavîlin garbîsi nihâyetinde bir liman-ı azîmdir kim on bin pâre barça ve galyon ve karavana ve filipot ve pink ve şitiye ve polaka ve karaka ve burtun ve potaç ve şayka ve karamürsel ve zarbina ve çekeleve ve kadirğa ve galyeta ve mavuna ve başlarda nâm gemiler alır bir liman-ı azîmdir (SN, 8. Cilt, s. 64).

Bazergan Gemisi

Ticaret gemisidir.

'Âkıbet Sultân Murâd'ı bir bazergan gemisi ile İlçe ovasına geçürdiler (LPT, s. 175).

Burtun

Borton ve bortun olarak da geçen burtun, XVII. yüzyılda Osmanlı donanmasında kullanılan kalyon türü bir gemidir. Daha çok erzak ve asker nakliyesinde kullanılmıştır (Bostan, 2010: 161).

Fethin on dördüncü günü küffârın donanması muvâfık rûzgâr ile arz-ı şevket ederek seksen pâre çekdirir kadirğa ve dört mavna ve hayli burtun ile kal'a önünden geçüp Suda Limanı'na gitdi (TK, s. 198).

Ve bu karavanalardan mâ'adâ yedi yüz barça ve galyon ve pink ve burtun ve şitiye ve şayka ve kara[mür]sel ve'l-hâsıl bu makûle yedi yüz pâre pür-silâh keştilere mühimmât ve cebehâne ve sâ'ir levâzımâtları ile leb-ber-leb asker doldurup yedi yüz pâre gemiye cümle taraf-ı pâdişâhîden kirâları verilüp hâzır-bâş oldular (SN, 1. Cilt, s. 118).

Yine ba'zı gemiler girer ammâ iri bârçe ve karavana ve burtun ve galyon gemiler girüp demir birağıp yatmazlar (SN, 3. Cilt, s. 29).

Bu liman-ı cây-ı emân şarkdan garba tûlânî yüz mîl mesâfe olan körfez-i tavîlin garbîsi nihâyetinde bir liman-ı azîmdir kim on bin pâre barça ve galyon ve karavana ve filipot ve pink ve şitiye ve polaka ve karaka ve burtun ve potaç ve şayka ve karamürsel ve zarbina ve çekeleve ve kadirğa ve galyeta ve mavuna ve başlarda nâm gemiler alır bir liman-ı azîmdir (SN, 8. Cilt, s. 64).

Andan yine cânib-i şarka kâmil bin dörd yüz adım gidüp bir köşede bir burc-ı azîmdir kim cümle kalyon [Q 282b] limanında olan kalyon ve şayka ve karamürsel ve burtunları muhâfaza eder bir burc-ı kebîrdir (SN, 10. Cilt, s. 338).

Celbe

Küçük savaş gemisidir.

... *avn-ı inâyet-i ilâhî karîn-i hâl ve yümn-i himmet-i pâdişâhî rehîn-i âmâl olup hâzır u müheyyâ on kıt'a celbe ve sanbuk gemilere râst gelüp altı-yedi yüz mikdâr müret- teb ü mükemmel âdemîsi taşrada bulunup...* (MNT, s. 463).

Cerim

Kökeni Arapça olan Cerm adından gelmektedir. Bir tür kayık veya tekne olarak nakliye amacıyla kullanılmıştır. Baş ve kış tarafının içeriye bükük ve dönüktür (Beydiz, 2008: 55-56).

Yıldı on bin pâre gemi ve kayasa ve cerim ve firkate ve şayka ve kalyeta gelüp Rûm'dan ve Nil'le Fûncistân'dan metâ' getirirler (SN, 10. Cilt, s. 151).

Çekeleve

On beş metre uzunluğunda on ile on üç oturaktan oluşan hızlı hareket edebilen iki direkli ve yelkenli gemidir (Beydiz, 2008: 51).

Sultân Murâd Hân-ı Râbi' asrında Karadeniz'de keştî cümle 9000, bâ-husûs Ucalı Hacı Alî şaykası iki anbârlı ve iki dikmeli ve Gümrük Emîni Alî Ağa'nın Kuru Zevrak nâm şaykası ve Fırtıloğlu şaykası ve Cido Alî şaykası ve Kosdıça Mustafâ şaykası ve Abâcioğlu şaykası ve Kalafatoğlu şaykası ve Katrânoğlu karamürseli ve Âşcı karamürseli ve Çiço karamürseli ve niçe bin şayka ve zarbina ve karamürsel ve çekeleve ve meneksile gemiler Karadeniz'de şinâverlik ederdi (SN, 1.cilt, s. 254).

Bu liman-ı cây-ı emân şarkdan garba tûlânî yüz mîl mesâfe olan körfez-i tavîlin garbîsi nihâyetinde bir liman-ı azîmdir kim on bin pâre barça ve galyon ve karavana ve filipot ve pink ve şitiye ve polaka ve karaka ve burtun ve potaç ve şayka ve karamürsel ve zarbina ve çekeleve ve kadirga ve galyeta ve mavuna ve başdarda nâm gemiler alır bir liman-ı azîmdir (SN, 8.cilt, s. 64).

Ve cümle kadirga ve firkate ve çekeleve ve tartınar ve balkarmata ve kalyeta makûlesi gemiler birer yedek ip ile bağlayup bî-hayf u haşyet yatırlar, a'lâ yatakdır (SN, 10.cilt, s. 343).

Çırnık

Küçük tekne türüdür.

...*hâzır olan gemiler ve kayık ve çırnıklar ve sal ve potlar ve tulumlar ile cümle asker nehr-i Turla'yı geçüp...* (SN, 5.cilt, s. 80).

Filipot

Yelkenli bir gemi türüdür.

Bu liman-ı cây-ı emân şarkdan garba tûlânî yüz mîl mesâfe olan körfez-i tavîlin garbîsi nihâyetinde bir liman-ı azîmdir kim on bin pâre barça ve galyon ve karavana ve filipot ve pink ve şitiye ve polaka ve karaka ve burtun ve potaç ve şayka ve karamürsel ve zarbina ve çekeleve ve kadirga ve galyeta ve mavuna ve başdarda nâm gemiler alır bir liman-ı azîmdir (SN, 8.cilt, s. 64).

Firkate

Uzun ve dar, kürekle ve yelkenle hareket edebilen on ile on yedi oturaktan oluşabilen seri gemiler oldukları için bütün Akdenizde kullanılmıştır. İtalyanlar "Frigata", Fransızlar "Fregate" ve İngilizler tarafından ise "Frigate" olarak adlandırılan bu gemiler çekdiri türü donanma gemileri içinde en küçüğüdür (Beydiz, 2008, s. 45; Bostan, 2010: 127-128).

Ba'dehû İstanköy'e varıldıkda levend firkatelerini bozup âdemlerin kadirgalara tevzi' etdiler (TK, s. 133).

*Hemân beriden iki yüz pâre **firkate** ve kayıklar içre Okmeydânı'ndan gelen guzât-ı müslimîn gemilere girüp salpa demir, avanta kürek, ribaça gemir edüp bir baş on pâre kalyonlara ve on pâre balkarmata kadırgalara cümle guzât-ı müslimîn zenbûr-ı asel, kovana üşer gibi üşüp kıçdan ve başdan ankebût-vâr resenbâzlık edüp kâfir keştilerine mâl-â-mâl olurlar (SN, 1. Cilt, s. 42).*

*Beri tarafda bizimle donanma-yı hümayûn ile yüz elli pâre kadırğa ve kalita ve başdarda iki yüz elli pâre **firkate** ve iki yüz pâre şayka ve karamürsel ile cümle-i cümele dörd yüz pâre yelken keştî ile kırk bin deryâ askeri pür-silâh olup Kapudan Siyâvûş Paşa ve Tershâne Kethüdâsı Piyâle Kethüdâ ve Yeniçeri ağası (---) Ağa re'yiyle mezkûr Anapa Limanı'ndan salpa demir edüp fırişka rüzgâr ile nehr-i azîm Kuban suyu Karadeniz'e mahlût olduğu mahalli geçüp...(SN, 2. Cilt, s. 61).*

*Bu kulle etrâfında sağîr ü kebîr otuz aded kayıklar ve **firkate** ve iskanpaviyeler var idi kim sâhibleri cümle kal'a etrâfında olan bâğlarda ayş [u] işretlerde iken kal'a muhâsara olunca kayık sâhibleri cümle bâğlarda kalup pinhân oldular (SN, 5. Cilt, s. 236).*

*Ekseriyyâ **firkateler** ile karşularında olan âsî Arnavudlukda Kilimete ve Karadağ kâfirlerin ve Pulya cezîresi ve İspanya'nın Klora kıyıları ve Cicilya yakaların yaka yıka mâl-ı ganâ'imler alup gâret ederek kal'a-i Nova'ya gelirler (SN, 6. Cilt, s. 251).*

*Ammâ birkaç kerre leyle-i zulmetde Manyâ ve Malta **firkateleri** geçüp içerde mezkûr Vostişçe kasabasını ihrâk edüp boğazdan geçelim derken kal'a ne-ferâtları haberdâr olup balyemez toplar ile **firkatelerin** gark etmişlerdir (SN, 8. Cilt, s. 122).*

*Anı seyr edüp iki günden sonra on pâre Sönbeki **firkatesi** hâzır olup ve on pâre **firkate** ve sandal, Rodos'dan gelüp bizim **firkate** ile yigirmi bir pâre **firkate** ve sandal boğazı şaykanın ikisin yedeğe alup donanma-i azîm ile şâdumân ederek Sönbeki'den Rodos'a lodos üzre (---) mîl muvâfık eyyâm ile gidüp...(SN, 9. Cilt, s. 101).*

*Nîl'den suyu Yenikapu [Q 207b] tarafında zîr-i zemînden gelir, bürke içinde hânedân sâhiblerinin [Y 132b] kendilere mahsûs **firkate** ve filika ve kayıkları vardır, birbirlerinin sarâylarına kayıklarla varup gelirler (SN, 10. Cilt, s. 148).*

Göke/Göge

Çekdiri sınıfı kürekli ve yelkenli, altı mavna üstü kalyona benzeyen yirmi ile yirmi üç oturaktan oluşan bir küreğini yedi kişi çekebilen savaş gemileridir (Beydiz, 2008, s. 67; Bostan, 2010: 140-141).

*Mezkûr limana gayet iri karakalar, ya'ni ulu **gögeler** girür, çıkar (KB, 1. Cilt, s. 359).*

*Ve büyük karakalar, ya'ni gayet ulu **gökeler** ol liman ağzının gün doğusu tarafında olan kulenün dibinde yaturlar (KB, 3. Cilt, s. 1199).*

Iskanpaviye

Kürekli gemiler sınıfında yer alan Iskanpaviye, haberci gemisi olarak kullanılan kürekli ve yelkenli gemi türüdür (Bostan, 2010: 137).

*Bu kulle etrâfında sağîr ü kebîr otuz aded kayıklar ve **firkate** ve **iskanpaviyeler** var idi kim sâhibleri cümle kal'a etrâfında olan bâğlarda ayş [u] işretlerde iken kal'a muhâsara olunca kayık sâhibleri cümle bâğlarda kalup pinhân oldular (SN, 5. Cilt, s. 236).*

Kadırga

XVII. yüzyıl sonlarına kadar Osmanlı donanmasında büyük öneme sahip olan kadırgalar, uzun ve çok fazla eni olmayan seri hareket edebilen gemilerdir. XVII. yüzyıldan sonra kadırgalar yerini daha dayanıklı gemiler olan kalyonlara bırakmıştır (Beydiz, 2008: 46-47; Bostan, 2010: 114-126).

Cem'an almış bir pâre **başarda** ve **kadırğa** tamâm oldu ve on sekiz pâre dahi Cezâir'den gelmiş idi (BH, s. 284).

Beş **kadırğa** dahî bile var idi
Anların ikdâmı bize âr idi (KB, 1. Cilt, s. 105).

Ol adacuklara furtuna yıldız ile otuz beş pare **kadırğa** mavuna birbirine bağlayup baş halas eyledük (KB, 2. Cilt, s. 519).

Amma **kadırğa** yahud kayık kadar su söker gemiler; ol limana girürler (KB, 3. Cilt, s. 989).

Ol velînü zamanında bir kâfir **kadırğası** zıkr olan Manastır kurbüne gice ile şikâra gelmiş (KB, 4. Cilt, s. 1397).

...muḳaddemâ Vilâyet-i Mıṣr'dan Bender-i Başra'ya irsâl olınan donanma gemilerünüñ mevcûd olanı yine Mıṣr'a varmak fermân olunup ber-mücib-i emr-i 'âlî, Maḫrûsa-i Başra'ya varılup mevcûd olan on biş pâre **kadırğa** ile Deryâ-yı Hürmüz'den Vilâyet-i Mıṣr'a 'azm olunup... (MM, s. 70).

Kayura Rodos'a şâh-ı şitâbân
Olub cümle **kadırğa** ana havadar (LPT, s. 249).

Hişâr gediklerinde ṭuran cenk-sâz ü tüfenk-endâz kâfirler yardım geldi deyü gediklerin ḫâlî koyub ol gelen **kadırğalara** vardılar ol fırsat ile ğâziler yürüyüş idüb hişâr bedenlerine kemend atub çıkmağa başladılar (ATAO, s. 154).

Kadırğalarıñ içi, öñi ve kıçı, tîr-i ḳadere benzer ser-tîz nîzelerle neyistâna dönmişdi (KPT, s. 254).

Gerekdir ki ale't-ta'cîl hâzır bulunan azabları cem' edüp on pâre **kadırğa** donadup [11a] ol cânibe şitâb edesin ve mahall-i teveccühü ol karye varmayınca bir ahade iş'âr etmeyesin (TK, s. 90).

Malta gazâsına niyyet edüp beş yüz pâre **kadırğa** binâ olunmak fermân olunup iki aded kara mavunalar ve bir başarda-i azîm binâ olunmuşdur (SN, 1. Cilt, s. 99).

Tershânenin her gözünde birer **kadırğa** bodostaması kurup haftada birer **kadırğa** binâ olunmağa mübâşeret olunup bir başarda-i hümayûn ve on aded kara mavunalar inşâ olunup Tershâne-i âmire âdem deryâsı oldu (SN, 2. Cilt, s. 73).

Böğürdelen kal'asındaki **kadırğa** ve kayıklar ve ma'sûka nâm peremeler ile hânı hatt üzre beri Basra'ya geçirirken rûy-ı deryâda bir alây-ı azîm olup alâ zu'mî'l-a'dâ Basra kal'asından niçe yüz pâre toplar atılup niçe bin tüfeng-i pürrengler endâht olup âdem deryâsı temevvüc edüp cümle ahâlî-i Basra Acem elçisi istikbâline bir alây-ı Muhammedî olmuşdur kim diller ile ta'bîr ü kalemler ile tahrîr olunmaz (SN, 5. Cilt, s. 277).

Sene 1077 Zilhiccesinin onuncu gün ıyd-ı adhâda Karadeniz'den Ammârzâde Kapudan [195b] Paşa on beş pâre **kadırğa** ile donanma-i hümayûn KeŒe limanına azîm şâdimânlar ile girüp lenger-endâht oldukda cümle limanda olan **kadırğalara** cemî'i keştîler safâ geldiniz topları ve tüfengleri atup kapudan paşaya şâdimânlar etdiler (SN, 8. Cilt, s. 12).

Ve bu kal'anın bir liman-ı azîmi var; a'lâ demir dutar kalyon ve **kadırğa** yatağı latîf limandır (SN, 9. Cilt, s. 72).

Gavrî dahi başı tedârikine düşüp cemî'i emvâl [ü] erzâkının götürmede hafîf, bahâda girân eşyâların İskenderiyye kal'ası hazînesinde münderic edüp dahi etrâf bilâddan yedi yıl mukaddem mâl-ı Kârûn

tahsil edüp İskenderiyye'de hıfz edüp elli pâre **kadırga** dâ'imâ İskenderiyye'de elbetde hâzır idi (SN, 10. Cilt, s. 68).

Kalita/ Kalyata

Çekdiri türü savaş gemisi olan on dokuz ile yirmi dört oturaktan oluşan kadırgadan küçük savaş gemisidir. İtalyanca 'Galiotta', Osmanlı kaynaklarında ise 'Kalyete' ve 'kalyat' gibi farklı kelimelerle yazılmıştır. XV. yüzyılda kullanılmaya başlanılan kalyatalar hızlı ve hafif gemilerdir (Bostan, 2010: 126).

*Ve Anatoli cânibinden Süleymân Paşa dahi pâdişâhdan yedi gün sonra gelüp İstanbul'a vusûl buldı ve pâdişâh hazretleri gazâ-yı mezkûrun niyyetine [İ 224a] müteveccih oldukların öte cânibde İspanya kralı olan mel'ün âgâh olup "Vilâyet tenhâdur" diyüp fi'l-hâl seksen pâre kadırga ile iki yüz barça ve yüz elli karavula ve niçe kayık ve **kalita** ve şayka muhassal beş yüz pâre gemi donanup ve ihzâr idüp mağrib-zemîninde olan Hayreddîn Paşa'nun tahtını Cezâyir'e gönderdi (MNT, s. 389).*

*Beri tarafda bizimle donanma-yı hümayûn ile yüz elli pâre kadırga ve **kalita** ve başdarda iki yüz elli pâre firkate ve iki yüz pâre şayka ve karamürsel ile cümle-i cümlele dörd yüz pâre yelken keştî ile kırk bin deryâ askeri pür-silâh olup Kapudan Siyâvûş Paşa ve Terşâne Kethüdâsı Piyâle Kethüdâ ve Yeniçeri ağası (---) Ağa re'yiyle mezkûr Anapa Limanı'ndan salpa demir edüp fırişka rüzgâr ile nehr-i azîm Kuban suyu Karadeniz'e mahlût olduğu mahalli geçüp... (SN, 2. Cilt, s. 61).*

*...muqaddemâ Mısr Kapudânı Pîrî Big Bender-i Süveys'den otuz miqdârı baştarda ve kadırga ve **kalita** ve kalyon ile çıkup Kûlzüm-i 'Arab'dan ya'nî Bahr-i Aşmer'den Cidde'ye uğrayup... (MM, s. 73).*

*Gelüb bu haberi Hayre'd-dîn Re'is'e virdükleri gibi ol dahi tersehâneye varup bir yarar **kalyata** var idi (BH, s. 106).*

*...vezîr-i sâni Mustafa Paşa deryâdan serdâr olup kalyon ve mavna ve kadırga ve **kalyata** ve kayık envâ'ından yedi yüz kadar keştî ile bir rûz-ı firûzda cânib-i Rodos'a revâne oldular (TK, s. 104).*

*Ve bu yılda İspanya kralı Ulun mel'ün seksen pâre kadırga ile iki yüz barça vakrule ve **kalyate** ve kayık ve'l-hâsil beş yüz pâre gemiler tonadub zemin mağribde olan Cezâyire gittiler (LPT, s. 295).*

*Ale's-sabâh ki oldu Piyâle Kethudâ iki yüz pâre firkate ve kadırga ve **kalyeta** ile boğaz ağzın alup yatdı (SN, 1. Cilt, s. 116).*

*Yılda on bin pâre gemi ve kayasa ve cerim ve firkate ve şayka ve **kalyeta** gelüp Rûm'dan ve Nil'le Fûncistân'dan metâ' getirirler (SN, 10. Cilt, s. 151).*

Kalyon/Galyon

XVI. yüzyılın başlarında daha çok nakliye amacıyla kullanılan kalyonlar XVII. yüzyılın ortalarında Girit seferi sıralarında savaş gemisi olarak donanmada yerini almıştır. Üç direkli yelkenli savaş gemisidir. İtalyanca 'galion' kelimesi Osmanlı kaynaklarına 'kalyon' ve 'galyon' olarak geçmiştir (Bostan, 2010: 142).

*Anda yata meğer kim anda küffâr-ı hâk-sâr gemülerinden üç pâre **kalyon** ve bir pâre barça varımış (BH, s. 99).*

*Ol limana Cicilya'dan **kalyonlar** ve karavileler buğday iledür, Siyah Arabla değışürler (KB, 4. Cilt, s. 1445)*

*...muqaddemâ Mısr Kapudânı Pîrî Big Bender-i Süveys'den otuz miqdârı baştarda ve kadırga ve **kalita** ve **kalyon** ile çıkup Kûlzüm-i 'Arab'dan ya'nî Bahr-i Aşmer'den Cidde'ye uğrayup... (MM, s. 73).*

*Ve barça ve **kalyon** ve kadirğa ve kayık envâ'ından üç yüz gemi dahi âmâde kılınup dilrân-ı ceng-cû ile İnebahtı cânibine gönderildi (TK, s. 96).*

*Hemân beriden iki yüz pâre firkate ve kayıklar içre Okmeydânı'ndan gelen guzât-ı müslimîn gemilere girüp salpa demir, avanta kürek, ribaça gemir edüp bir baş on pâre **kalyonlara** ve on pâre balkarmata kadirğalara cümle guzât-ı müslimîn zenbûr-ı asel, kovana üşer gibi üşüp kıçdan ve başdan ankebût-vâr resenbâzlık edüp kâfir keştilerine mâl-â-mâl olurlar (SN, 1. Cilt, s. 42).*

*Ve bu karavanalardan mâ'adâ yedi yüz barça ve **galyon** ve pink ve burtun ve şitiye ve şayka ve kara[mür]sel ve'l-hâsıl bu makûle yedi yüz pâre pür-silâh keştilere mühimmât ve cebehâne ve sâ'ir levâzımâtı ile leb-ber-leb asker doldurup yedi yüz pâre gemiye cümle taraf-ı pâdişâhîden kirâları verilüp hâzır-bâş oldular (SN, 1. Cilt, s. 118).*

Kalyonun direği ve kıçı isa başı ve dümeni gidüp bî-cenâh kaldı (SN, 2. Cilt, s. 72).

*A'lâ latîf limanı vardır lâkin kara karaka ve burten ve şınıya ve **galyon** karavana **kalyonlar** girüp yatamazlar, top menzili ba'îd alarka yatarlar (SN, 3. Cilt, s. 31).*

*Ve limanına iki yüz barça ve **galyon** ve karaka ve kadirğa sığar liman-ı kebîrdir. Hattâ bu liman içre iki aded Venedik mavunaları var idi kim eğer anları ta'bir ü tavsîf etsek başka bir müdevven olur (SN, 5. Cilt, s. 243).*

*Alaman denizinde üç bin pâre **galyona** ve barçaya ve karaka gemilere mâlikdir (SN, 6. Cilt, s. 208).*

*Bu liman-ı cây-ı emân şarkdan garba tûlânî yüz mîl mesâfe olan körfez-i tavîlin garbîsi nihâyetinde bir liman-ı azîmdir kim on bin pâre barça ve **galyon** ve karavana ve filipot ve pink ve şitiye ve polaka ve karaka ve burtun ve potaç ve şayka ve karamürsel ve zarbina ve çekeleve ve kadirğa ve galyeta ve mavuna ve başdarda nâm gemiler alır bir liman-ı azîmdir (SN, 8. Cilt, s. 64).*

*Ve bu limana Poyraz limanı derler. Cemî'i şayka ve karamürsel ve **kalyon** ve rençber gemileri bunda lenger-endâht olur (SN, 9. Cilt, s. 144).*

*Senede bin pâre celebe ve polta ve karaka ve **galyon** gemiler gelüp gümrük alınır bir benderdir (SN, 9. Cilt, s. 399).*

*Andan yine cânib-i şarka kâmil bin dörd yüz adım gidüp bir köşede bir burc-ı azîmdir kim cümle **kalyon** [Q 282b] limanında olan **kalyon** ve şayka ve karamürsel ve burtunları muhâfaza eder bir burc-ı kebîrdir (SN, 10. Cilt, s. 338).*

Karaka

Büyük yelkenli ticaret ve savaş gemisidir.

*Ol **karakanun** içinde olan ebâbı bî-kusur çıkardukda gemü dahi garîk-i fi'l-bahr oldu (BH, s. 244).*

*Mezkûr limana gayet iri **karakalar**, ya'ni ulu gögeler girür, çıkar (KB, 1. Cilt, s. 359).*

*Velî mezkûr boğaza gayet ulu **karakalar** girmez, sığdur (KB, 2. Cilt, s. 901).*

*Ve büyük **karakalar**, ya'ni gayet ulu gökeler ol liman ağzının gün doğusu tarafında olan kulenün dibinde yaturlar (KB, 3. Cilt, s. 1199).*

*Cenevizli anları iki büyük **karaka** ile ol yatduğu yere göndermişler idi (TK, s. 119).*

...dahve-i kübrâda varıldıkda nâ-gâh küffâr-ı hâksârın dört pâre **karaka** mu'âdili azîm baskın barçaları ve üç büyük kalyonları ve altı pâre Portukal karavelesi ve on iki kıt'a çekdirir kalyataları cümle yirmi beş pâre gemi ile üzerlerine geldi (TK, s. 142).

*Ve limanına iki yüz barça ve galyon ve **karaka** ve kadirğa sığar liman-ı kebîrdir. Hattâ bu liman içre iki aded Venedik mavunaları var idi kim eğer anları ta 'bir ü tavsîf etsek başka bir müdevven olur* (SN, 5. Cilt, s. 24).

*Alaman denizinde üç bin pâre galyona ve barçaya ve **karaka** gemilere mâlikdir* (SN, 6. Cilt, s. 208).
*Bu liman-ı cây-ı emân şarkdan garba tûlânî yüz mîl mesâfe olan körfez-i tavîlin garbisi nihâyetinde bir liman-ı azîmdir kim on bin pâre barça ve galyon ve karavana ve filipot ve pink ve şitiye ve polaka ve **karaka** ve burtun ve potaç ve şayka ve karamürsel ve zarbina ve çekeleve ve kadirğa ve galyeta ve mavuna ve başdarda nâm gemiler alır bir liman-ı azîmdir* (SN, 8. Cilt, s. 64).

*Senede bin pâre celebe ve polta ve **karaka** ve galyon gemiler gelüp gümrük alınır bir benderdir* (SN, 9. Cilt, s. 399).

*Cemî'i Hind ü Sind ve Yemen ve Habeş gemileri ve celebeleri ve Hindistân **karaka** gemileri bu sarâya yanaşup öşür alınır* (SN 10. Cilt, s. 454).

Karamürsel

Osmanlı donanmasının ilk çekdiri türü gemisidir. Karamürsel Bey'in kendi adını verdiği Karamürsel Limanında yaptırdığı ilk gemidir. Dönemin en çok nakliye amaçlı kullanılan fakat daha sonraları Osmanlı'nın ilk donanma gücünü oluşturan gemi türüdür (Beydiz, 2008: 49; Bostan, 2010: 130-131).

*Sultân Murâd Hân-ı Râbi' asrında Karadeniz'de keştî cümle 9000, bâ-husûs Ucalı Hacı Ali şaykası iki anbârlı ve iki dikmeli ve Gümrük Emîni Ali Ağa'nın Kuru Zevrak nâm şaykası ve Firtiloğlu şaykası ve Cido Ali şaykası ve Kosdıça Mustafâ şaykası ve Abâcioğlu şaykası ve Kalafatoğlu şaykası ve Katrânoğlu **karamürseli** ve Aşcı **karamürseli** ve Çiço **karamürseli** ve niçe bin şayka ve zarbina ve **karamürsel** ve çekeleve ve meneksile gemiler Karadeniz'de şinâverlik ederdi* (SN, 1. Cilt, s. 254).

*Beri tarafda bizimle donanma-yı hümayûn ile yüz elli pâre kadirğa ve kalita ve başdarda iki yüz elli pâre fırkate ve iki yüz pâre şayka ve **karamürsel** ile cümle-i cümele dörd yüz pâre yelken keştî ile kırk bin deryâ askeri pür-silâh olup Kapudan Siyâvûş Paşa ve Terşhâne Kethüdâsı Piyâle Kethüdâ ve Yeniçeri ağası (---) Ağa re'yiyle mezkûr Anapa Limanı'ndan salpa demir edüp fırışka rüzgâr ile nehr-i azîm Kuban suyu Karadeniz'e mahlût olduğu mahalli geçüp...* (SN, 2. Cilt, s. 61).

*Bu liman-ı cây-ı emân şarkdan garba tûlânî yüz mîl mesâfe olan körfez-i tavîlin garbisi nihâyetinde bir liman-ı azîmdir kim on bin pâre barça ve galyon ve karavana ve filipot ve pink ve şitiye ve polaka ve karaka ve burtun ve potaç ve şayka ve **karamürsel** ve zarbina ve çekeleve ve kadirğa ve galyeta ve mavuna ve başdarda nâm gemiler alır bir liman-ı azîmdir* (SN, 8. Cilt, s. 64).

*Andan yine cânib-i şarka kâmil bin dörd yüz adım gidüp bir köşede bir burc-ı azîmdir kim cümle kalyon [Q 282b] limanında olan kalyon ve şayka ve **karamürsel** ve burtunları muhâfaza eder bir burc-ı kebîrdir* (SN, 10. Cilt, s. 338).

Karavele/Karavile

Osmanlı donanması savaş gemilerinden biridir. Üçgen şeklinde tek yelkenlidir. XV. yüzyılda iki veya üç direktan oluşan bu gemilerin yelkenleri denizin ve rüzgarın durumuna göre latinn ve kare yelkenli olarak değişmiştir. Portekiz ve İspanyolların keşif gemileri olan karaveleler XVI. yüzyılın başlarında Osmanlı donanmasında yer almışlardır (Bostan, 2010: 162).

...dahve-i kübrâda varıldıkda nâ-gâh küffâr-ı hâksârın dört pâre karaka mu'âdili azîm baskın barçaları ve üç büyük kalyonları ve altı pâre Portukal **karavelesi** ve on iki küt'a çekdirir kalyataları cümle yirmi beş pâre gemi ile üzerlerine geldi (TK, s. 142).

Ol limana Cicilya'dan **kalyonlar ve karavileler** buğday iledür, Siyah Arabla değışürler (KB, 4. Cilt, s. 1445).

Kayasa

Kıç tarafının baş tarafına göre daha yüksekte olan tek direkli ve dörtgen yelkenli gemi türüdür (Beydiz, 2008: 55).

Yılda on bin pâre gemi ve **kayasa** ve cerim ve firkate ve şayka ve kalyeta gelüp Rûm'dan ve Nîl'le Fûncistân'dan metâ'getirirler (SN, 10. Cilt, s. 151).

Kayık

Başı kıçı aynı yükseklikte olan, farklı çeşitleri ve görevleri de olsa genelde taşımacılık için kullanılan küçük teknelerdir (Beydiz, 2008: 54).

Ayamuri'de bir halim **kayık** var idi (BH, s. 101).

Ol adacukla Bozca Ada'nun arasından **kayık** geçmez, sığdur (KB, 1. Cilt, s. 213).

Amma kadirğa yahud **kayık** kadar su söker gemiler, ol limana girürler (KB, 3. Cilt, s. 989).

"Bunlar yalnız değıldir, bunların ardınca dahi gemiler vardır." deyüb küllîsi karaya dökülüb, bu iki **kayık** karaya dökülen kâfirler gemilerinden ayrılıb kimi tağa kaçub ve kimi anda olan köylerde sandal alub başları tedârikinde oldılar (LPT, s. 242).

Ol zamândan berü Âl-i Osmân ol ahdi sımayup köprüden geçmeyüp sudan **kayıkla** geçerler (MNT, s. 128).

Hâneleri arası yollar ve cedveller olup [8a] her yolda piyâde ve **kayık** gezüp hâne be hâne hareket etmek mümkindir (TK, s. 84).

Ve Koca Mustafâ Paşa'yı cümle azebistân askeriyile Okmeydânı ensesinde Levend Çiftliği nâm mahalde mukaddemâ elli pâre kadirğa ve elli pâre **at kayıkları** koyah-ı hıyâbân içre âmâde idi (SN, 1. Cilt, s. 40).

Böğürdelen kal'asındaki kadirğa ve **kayıklar** ve ma'sûka nâm peremeler ile hânı hatt üzre beri Basra'ya geçirirken rûy-ı deryâda bir alây-ı azîm olup alâ zu'mı'l-a'dâ Basra kal'asından niçe yüz pâre toplar atılıp niçe bin tüfeng-i pürrengler endâht olup âdem deryâsı temevvüc edüp cümle ahâlî-i Basra Acem elçisi istikbâline bir alây-ı Muhammedî olmuştur kim diller ile ta'bîr ü kalemler ile tahrîr olunmaz (SN, 5. Cilt, s. 227).

Ve bu mezkûr iki kat iç hisâr etrâfların handak yerine nehr-i Kiriş dolap şehir içinde **kayıklar** ve gemiler gezüp her hânenin şahnişinleri ve bâğçelerinin maksûreleri nehr-i Kirişler kenârına vâki' olup herkes maksûrelerinde balıkların envâ'ın sayd edüp herkes hânedan hâneye **kayıklar** ile gidüp gezerler (SN, 7. Cilt, s. 138).

Ve küffârın on pâre pür-silâh yüksüz serdemend firkateleri ve gerüden dahi sandallar ve **kayıklar** ile imdâdları gelmede (SN, 8. Cilt, s. 125).

Amâmâ Menderes nehri ile çekeleve **kayıkları** ve Gelibolu ve İstanköy kayıkları ve Sönbeki ve Anabolu firkateleri ve zarbuna ve şayka gemileri nehr-i Menderes'den içeri girüp bu Balat şehriden metâ' alırlar (SN, 9. Cilt, s. 101).

*Nîl'den suyu Yenikapu [Q 207b] tarafında zîr-i zemînden gelir, bürke içinde hânedân sâhiblerinin [Y 132b] kendilere mahsûs firkate ve filika ve **kayıkları** vardır, birbirlerinin sarâylarına **kayıklarla** varup gelirler (SN, 10. Cilt, s. 148).*

Mavuna/Mavna

XV. yüzyıldan itibaren osmanlı donanmasından kullanılmaya başlanılan mavunnalar baştardalardan daha geniş ve yüksek, üç direkli ve iki katlı çekdiri sınıfında yer alan gemi türüdür. Adı ve şekli itibariyle Batı'dan esinlenilmeyen tek gemi türüdür (Bostan, 2010: 124).

*Ol adacuklara furtuna yıldız ile otuz beş pare kadirga **mavuna** birbirine bağlayup baş halas eyledük (KB, 2. Cilt, s. 519).*

*Yüz seksen pâre kadirga ve on **mavuna** ve yüz yetmiş barça ve karamürsel envâ'ı gemiler cümle üç yüz altmış pâre keştî ile Kapudan Ali Paşa dokuz yüz yetmiş yedi Zilhiccesi evâsıtında (16-26 Mayıs 1570) Beşiktaş'dan salup Akdeniz'e revâne oldular (TK, s. 168).*

*Malta gazâsına niyyet edüp beş yüz pâre kadirga binâ olunmak fermân olunup iki aded kara **mavunalar** ve bir başdarda-i azîm binâ olunmuşdur (SN, 1. Cilt, s. 99).*

*Hattâ bu liman içre iki aded Venedik **mavunaları** var idi kim eğer anları ta 'bîr ü tavsîf etsek başka bir müdevven olur (SN, 5. Cilt, s. 243).*

*Bu liman-ı cây-ı emân şarkdan garba tûlânî yüz mîl mesâfe olan körfez-i tavîlin garbîsi nihâyetinde bir liman-ı azîmdir kim on bin pâre barça ve galyon ve karavana ve filipot ve pink ve şitiye ve polaka ve karaka ve burtun ve potaç ve şayka ve karamürsel ve zarbina ve çekeleve ve kadirga ve galyeta ve **mavuna** ve başdarda nâm gemiler alır bir liman-ı azîmdir (SN, 8. Cilt, s. 64).*

Meneksile

Kısa kavak ağaçlarından üç parça şeklinde yapıldığı ve Karadeniz'e dayanıklı olduğu bilinmektedir (Beydiz, 2008: 53).

*Sultân Murâd Hân-ı Râbi' asrında Karadeniz'de keştî cümle 9000, bâ-husûs Ucalı Hacı Alî şaykası iki anbârlı ve iki dikmeli ve Gümrük Emîni Alî Ağa'nın Kuru Zevrak nâm şaykası ve Fırtıloğlu şaykası ve Cido Alî şaykası ve Kosdıça Mustafâ şaykası ve Abâcıoğlu şaykası ve Kalafatoğlu şaykası ve Katrânoğlu karamürseli ve Âşcı karamürseli ve Çiço karamürseli ve niçe bin şayka ve zarbina ve karamürsel ve çekeleve ve **meneksile** gemiler Karadeniz'de şînâverlik ederdî (SN, 1. Cilt, s. 254).*

Pereme

Ticari amaçla kullanılan bir gemi türüdür. Bizanslılar döneminde Porta Perema olarak bilinen yük ve yolcu taşıyan gemilerdir (Beydiz, 2008, s. 63).

*Piyâle Paşa vefâtından sonra Halîc tathîr olmayarak bârân-ı rahmet selinin hâr [ü] hâşâkından Halîc türâb ile pür olup **pereme** ve kayıklar girüp çıkması mu 'attal oldukda herkes hânesin ilerü binâ ederek hâlâ Halîc mu 'attal kalmışdır (SN, 1. Cilt, s. 194).*

*Böğürdelen kal 'asındaki kadirga ve kayıklar ve ma 'şûka nâm **peremeler** ile hânî hatt üzre beri Basra'ya geçirirken rûy-ı deryâda bir alây-ı azîm olup alâ zu 'mî'l-a 'dâ Basra kal 'asından niçe yüz pâre toplar atılup niçe bin tüfeng-i pürrengler endâht olup âdem deryâsı temevvüc edüp cümle ahâlî-i Basra Acem elçisi istikbâline bir alây-ı Muhammedî olmuşdur kim diller ile ta 'bîr ü kalemler ile tahrîr olunmaz (SN, 5. Cilt, s. 277).*

*Zîrâ Mısır'ın kayığı ve **peremeleri** cümle eşekdir (SN, 10. Cilt, s. 77).*

Pink

Hollanda ve Kuzey Amerika’da balıkçı gemileri olarak kullanılan bu gemiler Osmanlı döneminde de eserlerde yerini almıştır (Beydiz, 2008: 64).

*Ve bu karavanalardan mâ’adâ yedi yüz barça ve galyon ve **pink** ve burtun ve şitiye ve şayka ve kara[mür]sel ve’l-hâsıl bu makûle yedi yüz pâre pür-silâh keştilere mühimmât ve cebehâne ve sâ’ir levâzımâtı ile leb-ber-leb asker doldurup yedi yüz pâre gemiye cümle taraf-ı pâdişâhîden kirâları verilüp hâzır-bâş oldular (SN, 1. Cilt, s. 118).*

*Bu liman-ı cây-ı emân şarkdan garba tûlânî yüz mîl mesâfe olan körfez-i tavîlin garbîsi nihâyetinde bir liman-ı azîmdir kim on bin pâre barça ve galyon ve karavana ve filipot ve **pink** ve şitiye ve polaka ve karaka ve burtun ve potaç ve şayka ve karamürsel ve zarbina ve çekeleve ve kadirga ve galyeta ve mavuna ve başdarda nâm gemiler alır bir liman-ı azîmdir (SN, 8. Cilt, s. 64).*

Polaka

İki veya üç direkli yelkenli gemidir. Ticaret ve nakliye amaçlı kullanılmıştır.

*Bu liman-ı cây-ı emân şarkdan garba tûlânî yüz mîl mesâfe olan körfez-i tavîlin garbîsi nihâyetinde bir liman-ı azîmdir kim on bin pâre barça ve galyon ve karavana ve filipot ve pink ve şitiye ve **polaka** ve karaka ve burtun ve potaç ve şayka ve karamürsel ve zarbina ve çekeleve ve kadirga ve galyeta ve mavuna ve başdarda nâm gemiler alır bir liman-ı azîmdir (SN, 8. Cilt, s. 64).*

*Bu kal’anın maşrık tarafında iri taşlar ile binâ-yı kavm-i Amâlîka bir liman-ı azîmi var ammâ büyük barçalar ve karavana kalyonlar giremezler, ammâ küçük şitiye ve potaç ve pink ve burtun ve **polaka** ve tartınar ve galyeta ve kadirga ve çekeleve ve zarbina(r) ve şayka gemiler girüp müstevfâ yatırlar (SN, 8. Cilt, s. 136).*

Pot

Geniş gövdeli ve sağlam yapılıdır. Ticaret ve taşımacılık için kullanılan yelkenli bir gemi türüdür. Akarsuları geçmek için kullanılan sal anlamına da gelmektedir.

*...hâzır olan gemiler ve kayık ve çırnıklar ve sal ve **potlar** ve tulumlar ile cümle asker nehr-i Turla’yı geçüp...(SN, 5. Cilt, s. 80).*

Sal

Birçok kalın direk yan yana bağlanarak yapılan, düz ve korkuluksuz deniz veya ırmak taşıtı (TBS, 2023: 3039).

*Anda giceyle ağacdan bir **sal** düzüp Ece Beğ ol gâzîlerle üzerine binüp ol Cimini Hisâr’un nevâhîsine çıkup bağlar arasında bir kâfir bulup tutup **sala** bindürüp girü Süleymân [İ 44b] Paşa’ya geldiler (MNT, s. 140).*

*...hâzır olan gemiler ve kayık ve çırnıklar ve **sal** ve potlar ve tulumlar ile cümle asker nehr-i Turla’yı geçüp...(SN, 5. Cilt, s. 80).*

Sanbuk

Arap Yarımadası, Hint Okyanusu ve Kızıldeniz’de kullanılan geleneksel bir yelkenli gemi türüdür. İki direkli ve üçgen(latin) yelkenlidir.

*... avn-ı inâyet-i ilâhî karîn-i hâl ve yümn-i himmet-i pâdişâhî rehîn-i âmâl olup hâzır u müheyyâ on kıt’a celbe ve **sanbuk** gemilere râst gelüp altı-yedi yüz mikdâr müret- teb ü mükemmel âdemîsi taşrada bulunup...(MNT, s. 463).*

Sandal

Başı kıçı aynı yükseklikte olan, farklı çeşitleri ve görevleri de olsa genelde taşımacılık için kullanılan kayıklardır (Beydiz, 2008: 54).

Şol üç pâre gemü bunun kâtında sandalı gibi görünürlerdi ve bunlar dahi gemüyi boşaldub içinde esbâbı çıkarub burca taşıdılar (BH, s. 105).

*Âhiri sandal ile çıkmış olar
Gemisi olup helâk gelmiş olar* (KB, 1. Cilt, s. 175).

Sandalcuklar ol dökündü ardında sığınurlar (KB, 3. Cilt, s. 989).

Sandallar oradan varurlar (KB, 4. Cilt, s. 1515).

‘Bunlar yalnız değildir, bunların ardınca dahi gemiler vardır.’ deyüb küllîsi karaya dökülüb, bu iki kayık karaya dökülen kâfirler gemilerinden ayrılıb kimi tağa kaçub ve kimi anda olan köylerde sandal alub başları tedârikinde oldılar (LPT, s. 242).

Ve sandallar bırağılup helâk olan kadırgaların reisleri Alemşâh Reis ve Kara Mustafa ve Kalafat Memi ve gönüllü serdârî Dürzî Mustafa Beğ ve sâir Mısır kullarından ve alatçıdan iki yüz kadar âdem alınıp kürekçileri arab olmağın kenâra döküldüler (TK, s. 143).

Ve küffârın on pâre pür-silâh yüksüz serdemend firkateleri ve gerüden dahi sandallar ve kayıklar ile imdâdları gelmede (SN, 8. Cilt, s. 125).

Anı seyr edüp iki günden sonra on pâre Sönbeki firkaresi hâzır olup ve on pâre firka ve sandal, Rodos'dan gelüp bizim firka ve yigirmi bir pâre firka ve sandal boğazı şaykanın ikisin yedeğe alup donanma-i azîm ile şâdumân ederek Sönbeki'den Rodos'a lodos üzre (---) mîl muvâfik eyyâm ile gidüp...(SN, 9. Cilt, s. 141).

Ve ol kâfirden firâr edüp limana giren şayka sehl rahnedâr olmuş, der-akab cümle keştilerin sandalları ve kayıkları şaykaya cem' olup içinde olan ibâdullâhı taşraya çıkarup gemi hiffet bulup halâs oldu (SN, 10. Cilt, s. 348).

Şayka

Rusça kökenli bir isim olan şayka, martı anlamına gelmektedir. Daha çok Karadenizde görülen şaykaların başları ve kıçları birdir. Altları düz, alçak ve hafif malzemedendir yapıldığı için hasar alsalar da suya batmayan teknelerdir (Beydiz, 2008: 49).

Meşelâ bacaloşkalar, barçalardan nebtiz gibi geçüp ve şaykalar ‘azîm pencereler açup anlar dağı küleklerden darda ile kadırgaları geriye döndürüp ve üstümüze avuç kayasın yağmur gibi gönderüp...(MM, s. 81).

Ba'dehu Karadeniz'de üç yüz pâre Kazak-ı âk şaykastıyla ceng-i azîm edüp Kazağ'ın cümle şaykalarından feth edüp ser-nigûn haç peykerleri ile Âsitâne'ye dâhil oldu (SN, 1. Cilt, s. 106).

Beri tarafda bizimle donanma-yı hümayûn ile yüz elli pâre kadırga ve kalita ve başdarda iki yüz elli pâre firka ve iki yüz pâre şayka ve karamürsel ile cümle-i cümlele dörd yüz pâre yelken keştî ile kırk bin deryâ askeri pür-silâh olup Kapudan Siyâvûş Paşa ve Tershâne Kethüdâsı Piyâle Kethüdâ ve Yeniçeri ağası (---) Ağa re'yiyle mezkûr Anapa Limanı'ndan salpa demir edüp fırişka rüzgâr ile nehr-i azîm Kuban suyu Karadeniz'e mahlût olduğu mahalli geçüp...(SN, 2. Cilt, s. 61).

Ağzı daracık olmak ile sekiz rüzgâr-ı zorkârdar emîn limandır. Hattâ küffâr zamânı bu limândan incü çıkarmış. Hâlâ ba'zı zamân Urus şaykaları gelüp bu limandan incü çıkarırlarmış (SN, 7. Cilt, s. 260).

Bu liman-ı cây-ı emân şarkdan garba tûlânî yüz mîl mesâfe olan körfez-i tavîlin garbîsi nihâyetinde bir liman-ı azîmdir kim on bin pâre barça ve galyon ve karavana ve filipot ve pink ve şitiye ve polaka ve karaka ve burtun ve potaç ve şayka ve karamürsel ve zarbina ve çekeleve ve kadirga ve galyeta ve mavuna ve başdarda nâm gemiler alır bir liman-ı azîmdir (SN, 8. Cilt, s. 64).

Yılda on bin pâre gemi ve kayasa ve cerim ve firkate ve şayka ve kalyeta gelüp Rûm'dan ve Nil'le Fûncistân'dan metâ'getirirler (SN, 10. Cilt, s. 151).

Şınıya

Kürekli ve üç yelkenli, küçük ve manevra yeteneği yüksek bir gemi türüdür. Osmanlı döneminde, şınıya gibi küçük tekneler, özellikle liman hizmetleri, malzeme barındırma ve askeri birleşimler için kullanılmıştır.

A'lâ latîf limanı vardır lâkin kara karaka ve burten ve şınıya ve galyon karavana kalyonlar girüp yatamazlar, top menzili ba'îd alarka yatarlar (SN, 3. Cilt, s. 31).

Şitiye

Hafif ve hızlı bir yapıda olan bu gemiler uskunadan büyük ağrıbardan küçük, kürekli ve yelkenli gemi türüdür. Osmanlı denizcilik tarihinde, şitiye gibi küçük ve manevra kabiliyeti yüksek gemiler, özellikle haberleşme, haberleşme ve liman hizmetleri gibi görevlerde önemli bir rol oynamıştır (Beydiz, 2008: 57).

Ve bu karavanalardan mâ'adâ yedi yüz barça ve galyon ve pink ve burtun ve şitiye ve şayka ve kara[mür]sel ve'l-hâsıl bu makûle yedi yüz pâre pür-silâh keştilere mühimmât ve cebehâne ve sâ'ir levâzimâtı ile leb-ber-leb asker doldurup yedi yüz pâre gemiye cümle taraf-ı pâdişâhîden kirâları verilüp hâzır-bâş oldular (SN, 1. Cilt, s. 118).

Bu liman-ı cây-ı emân şarkdan garba tûlânî yüz mîl mesâfe olan körfez-i tavîlin garbîsi nihâyetinde bir liman-ı azîmdir kim on bin pâre barça ve galyon ve karavana ve filipot ve pink ve şitiye ve polaka ve karaka ve burtun ve potaç ve şayka ve karamürsel ve zarbina ve çekeleve ve kadirga ve galyeta ve mavuna ve başdarda nâm gemiler alır bir liman-ı azîmdir (SN, 8. Cilt, s. 64).

Tartınar

Orta büyüklükte yük taşımaya uygun bir gemi türüdür. Özellikle Osmanlı dönemi ticari denizde bulunmadığında önemli bir yere sahip olmuş ve dönemin nakliye gemileri arasında yer almıştır. Günümüzde bu dönem tarihi denizcilik kayıtlarında geçmektedir ve aktif kullanımda değildir.

Bu kal'anın maşrık tarafında iri taşlar ile binâ-yı kavm-i Amâlîka bir liman-ı azîmi var ammâ büyük barçalar ve karavana kalyonlar giremezler, ammâ küçük şitiye ve potaç ve pink ve burtun ve polaka ve tartınar ve galyeta ve kadirga ve çekeleve ve zarbina(r) ve şayka gemiler girüp müstevfâ yatırlar (SN, 8. Cilt, s. 136).

Ve cümle kadirga ve firkate ve çekeleve ve tartınar ve balkarmata ve kalyeta makûlesi gemiler birer yedek ip ile bağlayup bî-havf u haşyet yatırlar, a'lâ yatakdır (SN, 10. Cilt, s. 343).

Tekne

Bir tür küçük deniz taşıtıdır (TBS, 2023: 3488).

Suyu gemiye tekne gibi doldurup getirirler (TK, s. 86).

Tonbâz

Altı düz ve güvertesiz olan nehirlerde kullanılan kayıktır (Beydiz, 2008: 52).

...cümle sandallara ve firkate ve çekelve ve zarbûne ve tonbâzlara tahmîl edüp... (SN, 2. Cilt, s. 61).

Tulum

Osmanlı döneminde yük ticareti veya balıkçılık için kullanılan bir tekne türü olduğu belirtilmektedir.

...hâzır olan gemiler ve kayık ve çırnıklar ve sal ve potlar ve **tulumlar** ile cümle asker nehr-i Turla'ya geçüp... (SN, 5. Cilt, s. 80).

Zarbina/Zarbuna

Bir tür küçük gemidir.

*Sultân Murâd Hân-ı Râbi' asrında Karadeniz'de keştî cümle 9000, bâ-husûs Ucalı Hacı Ali şaykası iki anbârlı ve iki dikmeli ve Gümrük Emîni Ali Ağa'nın Kuru Zevrak nâm şaykası ve Fırtıloğlu şaykası ve Cido Ali şaykası ve Kosdîça Mustafâ şaykası ve Abâcioğlu şaykası ve Kalafatoğlu şaykası ve Katrânoğlu karamürseli ve Âşçı karamürseli ve Çiço karamürseli ve niçe bin şayka ve **zarbina** ve karamürsel ve çekeleve ve meneksile gemiler Karadeniz'de şinâverlik ederdi* (SN, 1. Cilt, s. 254).

*Bu liman-ı cây-ı emân şarkdan garba tûlânî yüz mîl mesâfe olan körfez-i tavîlin garbîsi nihâyetinde bir liman-ı azîmdir kim on bin pâre barça ve galyon ve karavana ve filipot ve pink ve şitiye ve polaka ve karaka ve burtun ve potaç ve şayka ve karamürsel ve **zarbina** ve çekeleve ve kadırğa ve galyeta ve mavuna ve başdarda nâm gemiler alır bir liman-ı azîmdir* (SN, 8. Cilt, s. 64).

*Ammâ Menderes nehri ile çekeleve kayıkları ve Gelibolu ve İstanköy kayıkları ve Sönbeki ve Anabolu fırkateleri ve **zarbuna** ve şayka gemileri nehr-i Menderes'den içeri girüp bu Balat şehriden metâ' alırlar* (SN, 9. Cilt, s. 101).

TARANAN METİNLER

- BH Gündoğdu, A., Şahin, H.G. ve Altun, D. (2019). *Barbaros Hayreddin Paşa Gazavâtname'si ve Zeyli*. Ankara: Panama Yayıncılık
- KB Çabuk, V. ve Duran, T. (1988). *Kitab-ı Bahriye I-II-III-IV*. Ankara: Tarih Araştırmaları Yayın Birimi
- KPT Severcan, Ş. (1991). *Kemal Paşa-zâde Tevarih-i Âl-i Osman*. Doktora Tezi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Kayseri
- LPT Kayhan, A. (2001). *Lütfi Paşa ve Tevârih-i Âli Osman*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- MM Kiremit, M. (1999). *Seydi Ali Reis Mir'âtü'l-Memâlik İnceleme-Metin-İndeks*. Ankara: TTK Yayınları
- MNT Bilge, R. (2015). *Tarih-i Sultan Bayezid Matrakçı Nasuh*. İstanbul: Arvana Yayıncılık
- KN Sözen, M. ve Sakaoğlu, N. (2005). *Şikârî Karamannâme*. İstanbul: Lebib Yalkın Yayınları
- ATAO Aktan, A. (1995). *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman*. Doktora Tezi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Kayseri
- TK Bostan, İ. (2018). *Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfâri'l-Bihâr Kâtib Çelebi*. Ankara: TÜBA, Türk-İslam Bilim Kültür Mirası Dizisi: 21
- SN Dankoff, R., Kahraman, S.A. ve Dağlı Y. (2006). *Evliyâ Çelebi Seyahatname'si I. Kitap Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 304 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

- Dankoff, R., Kahraman, S.A. ve Dağlı Y. (2003). *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi VII. Kitap Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 308 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Dankoff, R., Kahraman, S.A. ve Dağlı Y. (2003). *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi VIII. Kitap Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 308 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Dankoff, R., Kahraman, S.A. ve Dağlı Y. (2005). *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi IX. Kitap Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 304 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Dankoff, R., Kahraman, S.A. ve Dağlı Y. (2007). *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi X. Kitap Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 306, Süleymaniye Kütüphanesi Pertev Paşa 462, Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Beşir Ağa 452 Numaralı Yazmanın Mukayeseli Transkripsiyonu-Dizini*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Kahraman, S.A. ve Dağlı Y. (1999). *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi III. Kitap Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 305 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Kahraman, S.A. ve Dağlı Y. (2000). *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi IV. Kitap Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 305 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Kahraman, S.A. ve Dağlı Y. (2002). *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi VI. Kitap Topkapı Sarayı Kütüphanesi Revan 1457 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Kurşun Z., Kahraman, S.A. ve Dağlı Y. (1998). *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi II. Kitap Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 304 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Sezgin, İ., Kahraman, S.A. ve Dağlı Y. (2001). *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi V. Kitap Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 307 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

KAYNAKÇA

- Arat, R.R. (1959). *Yusuf Has Hâcib Kutadgu Bilig*. Ankara: TTK Yayınları
- Beydiz, M.G. (2008). *XVI. Yüzyıldan XIX. Yüzyıla Osmanlı Gemi Tasvirleri*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Ankara.
- Bilge, R. (2015). *Tarih-i Sultan Bayezid Matrakçı Nasuh*. İstanbul: Arvana Yayıncılık
- Bostan, İ. (2007). *Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği*. İstanbul: Kitap Yayınevi
- Bostan, İ. (2010). *Osmanlılar ve Deniz*. İstanbul: Küre Yayınları
- Bostan, İ. ve Özbaran S. (2009). *Başlangıçtan XVII. Yüzyılın Sonuna Kadar Türk Denizcilik Tarihi I*. İstanbul: Boyut Yayıncılık.
- Cahen, C. (Çev. Erol Üyepazarcı) (2000). *Osmanlılardan Önce Anadolu*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
- Demir, T. (2015). *Denizlerdeki Osmanlı*. İzmir: Yakın Kitabevi
- Dukas, (Çev. Vladimir Mirmiroğlu) (1956). *Bizans Tarihi*. İstanbul: İstanbul Enstitüsü Yayınları

- Emecen, F. M. (1996). Beylikten Sancağa. Batı Anadolu'da İlk Osmanlı Sancaklarının Kuruluşuna Dâir Bazı Mülâhazalar. *Belleten*, 60(227), 81-92.
- Ercilasun, A.B. ve Akkoyunlu, Z. (2023). *Kâşgarlı Mahmud Dîvânü Lugâti 't-Türk Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin*. Ankara: TDK Yayınları
- Bunes, M.A. (1999). Kanunî, Barbaros Paşa ve V. Charles: Akdeniz Dünyası. (İçinde: (Ed.) Eren, G. (1999). *Osmanlı Ansiklopedisi I*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları)
- Gencer, A.İ. (2001). *Bahriye 'de Yapılan Islâhât Hareketleri ve Bahriye Nezâreti 'nin Kuruluşu*. Ankara: TTK Yayınları
- Gündoğdu, A., Şahin, H.G. ve Altun, D. (2019). *Barbaros Hayreddin Paşa Gazavâtnâmesi ve Zeyli*. Ankara: Panama Yayıncılık
- İnalçık, H. (2000). *Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi I*. İstanbul: Eren Yayıncılık
- İnalçık, H. (2013). *Devlet-i 'Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar I*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- İnan, G. ve (haz. Erhan Afyoncu) (2019). *Târih-i Âl-i Osmân*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları
- Merçil, E. (2015). *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları
- Ögel, B. (1995). *Türk Mitolojisi II*. Ankara: TTK Yayınları
- Özbaran, S. (2011). Osmanlı İmparatorluğu ve Hindistan Yolu. *Tarih Dergisi*(31), 65-146.
- Sancar, E. (2006). *21. Yüzyıl Stratejilerinde Türk Denizcilik Tarihi*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık
- Togan, Z.V. (1982). *Oğuz Destanı Reşideddin Oğuznâmesi, Tercüme ve Tahlihi*. İstanbul: Enderun Yayınları
- Turan, O. (1993). *Selçuklular Zamanında Türkiye*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları
- Uzunçarşılı, İ.H. (1988). *Osmanlı Tarihi I*. Ankara: TTK Yayınları
- Uzunçarşılı, İ.H. (2020). *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*. Ankara: TTK Yayınlar